

איסור אמירה לנכרי בשבת

הגמ' בגיטין ח ע"א אומרת שאמירה לנכרי בשבת שבות, ומדרכנן אסור לומר לנכרי שיעשה מלאכה בשבת למען מישוהו.

בעל שר"ת פני יהושע' הקשה מדוע צריך להסתמך על דין אמירה לנכרי שבות, והרי האיסור נובע מדין שליחות, דאף שאין שליחות לנכרי מ"מ מדרכנן יש שליחות לנכרי לחומרא (עיין רש"י, ב"מ עא).
לדעת בעל 'נתיבות' (סימן קפב ס"ק א) ישנם שני סוגי שליחות:

(א) שליחות שבלעדיה אין המעשה חל כלל, כגון שליחות בגיטין ובקידושין שבה ללא המינור אין המעשה חל כלל.

(ב) שליחות על 'מעשה' דהיינו המעשה קיים גם ללא המינור, וכוונת השליחות היא רק לשם כך שהמעשה ייחס למשלח. והידש שם שבשליחות מסוג זה לא נתמעט נכרי, והווי שלוחו של ישראל מהתורה.

לפי זה, כשאומר יהודי לנכרי שיעשה למענו מלאכה, והשליחות היא רק לשם כך שהפעולה תיחס למשלח, מדוע צריך במקרה זה לאסור זאת מדין אמירה לעכו"ם שבות, תיפוק ליה מדין שליחות. ואף דקי"ל דאין שליח לדבר עבירה, מ"מ למ"ד היכא דשליח לאו בר חיובא יש שליח לדבר עבירה קשה. וכך הקשה גם בעל 'ישועות יעקב' (סימן רסג), והוסיף להקשות מדין ישראל שכבר קיבל על עצמו את השבת שיכול לומר לישראל שעדיין לא קיבל שבת שיעשה עבורו מלאכה, ואמאי והרי נעשה שלוחו.
בשר"ת חתם סופר (סימן פד) תירץ שמאחר שגופו של המשלח סוף סוף נח, אין לחייבו, דעיקר ההקפדה בשבת היא שהאדם לא יעשה מלאכה, ולא התוצאה היא שנאסרה, לכך אין לחייבו מטעם שליחות. וכן כתב בעל 'ישועות יעקב'.

בעל 'אבן העזר' כתב שהאיסור להעמיד עלוקה בשבת הוא מדין מעמיד, וכמו שבנויקין המעמיד בהמת חברו על קמת חברו חייב מטעם אדם המזיק, אף שהעמיד את הבהמה על פירות חברו ברשות הרבים (והלא שן ורגל פטורים ברה"ר), המעמיד חייב מטעם אדם המזיק. ואם בנויקין חייב המעמיד מטעם אדם המזיק, כל שכן בשבת, ולכן פסק שהמעמיד עלוקה בשבת חייב. והקשה על כך מדוע אפוא מותר להעמיד בהמה על מחובר שתאכל בשבת, יתחייב המעמיד מטעם קוצר. ותירץ כיוון שלאכילה מתכוון ולא למלאכה, אין לזה כלל שם של מלאכה.

בעל 'חזון איש' (ח"מ, סימן יד) כתב דהא דמותר להעמיד בהמה בשבת שתאכל עשבים ולא חשיב קוצר, הוא כיוון שסוף סוף גופו נח, ורק במזיק, שבו אסרה התורה את התוצאה שנעשתה, חייב המעמיד מטעם אדם המזיק, מה שאין כן בשבת.

בעל 'מגן אברהם' (סימן שכח, נג) כתב שהמעמיד עלוקה בשבת חייב מטעם דהווי כחותך בסכין, ונחשב לחותך בידיים, ולא מטעם מעמיד, כסברת חתם סופר.

בחתם סופר מובאים דברי 'בית מאיר' שראשיתם כסברת החת"ס, שבשבת אין שליחות כיוון שגופו נח, ולכן צריך להסתמך על דין אמירה לעכו"ם. והקשה מרש"י בשבת (קנג ע"א) שכתב "והרי הוא שלוחו לישאנו בשבת". הרי שם מדובר בישראל שאומר לנכרי בע"ש שישא משא בשבת, ועל זה כתב רש"י שהאיסור הוא דהווי שלוחו, דהיינו שהנכרי נעשה שליח. הרי חזינן שאף שגוף הישראל נח, נאסר הדבר מדין שליחות, וא"כ מדוע צריך להסתמך על 'אמירה לעכו"ם שבות', תיפוק ליה מהדין הכללי של שליחות, שלפיו יש שליחות לנכרי לחומרא.

בעל 'בית מאיר' תירץ שאיסור אמירה לנכרי הוא אכן מטעם דין שליחות הכללי, והא דנקט איסור אמירה לעכו"ם הוא משום דחמיר טפי. והסביר החת"ס שעובר גם על דברי הקבלה ו"דבר דבר", ואם ציווה לנכרי בשבת שיעשה למענו מלאכה בשבת עובר תרתי, גם על איסור של "דבר דבר".

אמנם יש להסביר שאכן כיוון שגופו נח, אין שליחות בשבת, אלא רק מדרבנן אסור אמירה לעכו"ם, כיוון שעושה הנכרי מחמת הישראל, ואף שגופו של היהודי נח אסור חכמים דנראה כשלוחו. יש לכך ראייה מהגמ' (ב"מ צ ע"א). הגמ' עוסקת שם בשאלה מהו שיאמר אדם לנכרי לחסום פי פרה, האם דין אמירה לעכו"ם נאמר רק לגבי שבת, או לגבי כל האיסורים. וקשה, מדוע צריך להסתמך על דין אמירה לעכו"ם, תיפוק ליה מדין השליחות הכללי, כפי שמסבירו רש"י שם, ולפיו יש שליחות לעכו"ם לחומרא, או כגת"כ ששליחות על מעשה יש שליחות לנכרי מהתורה, ואם כן גם ללא הרמיון לשבת יהיה אסור לומר לנכרי לחסום פי פרה. ותירץ בעל 'שועות יעקב' (סימן רסג) לפי רש"י ד"ה 'חסום פתי ודוש בה' שכתב "דישה ש'לך". מדובר אפוא במצב שבו אין הישראל נהנה מחסימת פי הפרה בדישה זו, וא"כ דין שליחות אינו שייך לכאן כלל, שהרי אין לישראל שום תועלת והנאה, ולפיכך מדין שליחות אין לחייבו. ולכן, מסביר בעל 'שועות יעקב', שהספק של הגמ' היה כך: אם חיובו הוא מדין שאסור לומר לעכו"ם לחסום פי פרה, כמו שאסור לומר לנכרי בשבת שיעשה מלאכה למענו אף שגופו של הישראל נח, ואף על פי כן חייב מטעם שנראה כשלוחו. א"כ שייאסר גם בחסום פתי משום שנראה כשלוחו, או שמא דין מיוחד זה נאמר רק בשבת ולא בשאר האיסורים.

וכן גם ב'שולחן ערוך' (סימן שז כא): אסור לומר לגוי בשל לעצמך בשבת אף שאין לישראל כל הנאה ואין כאן שליחות, ואף על פי כן אסור, כיוון שנראה כשלוחו.

רש"י (עבודה זרה טו ע"ב) כתב שאיסור אמירה הוא משום "דבר דבר", ובשבת (קנג ע"א, דה 'מהאי טעמא שרי') כתב "והרי הוא כשלוחו לישאנו בשבת". יש אפוא שני טעמים: בעבודה זרה מדובר במקרה שציווה בשבת, ועובר על איסור "דבר דבר"; ובמסכת שבת מדובר במקרה שציווה בע"ש שיעשה הנכרי מלאכה למענו בשבת, והאיסור הוא מטעם שנראה כשלוחו.

לפי האבחנה הזו נבדיל בין שלושה מצבים:

א) האומר לנכרי בשבת שיעשה מלאכה למענו במוצש"ק יהיה אסור מטעם "דבר דבר", אבל הטעם שנראה כשלוחו אינו קיים כאן שהרי המלאכה נעשתה במוצאי שבת.

ב) האומר בע"ש שיעשו מלאכה בשבת למענו, "דבר דבר" אין כאן, שהרי אמר בע"ש, אבל נראה כשלוחו יש כאן.

ג) האומר בשבת שיעשה הנכרי מלאכה למענו בשבת, חייב מטעם שתי ההלכות: "דבר דבר" ונראה כשלוחו.

וכן כתב בעל 'קהילות יעקב' על מסכת עבודה זרה.

בזה מוסברים גם דברי הרמ"א. הרמ"א (סימן שז כב) כתב שכל דבר שאסור לומר אותו לשיאנו יהודי לעשות בשבת, אסור גם לרמוז לו עליו לעשותו בשבת. אף שברמיזה אין איסור של "דבר דבר", מ"מ כיוון שעושה המלאכה בשבת נראה כשלוחו אסור. אבל לרמוז בשבת שיעשה מלאכה במוצש"ק מותר, שהרי ברמיזה אין איסור של "דבר דבר", וגם נראה כשלוחו אין כאן שהרי המלאכה נעשית אחרי השבת. ב'קיצור שולחן ערוך' (סימן צ) נכתב דלצורך מצווה מותר לומר לנכרי שיעשה מלאכה למענו במוצש"ק. ההסבר לכך הוא שאיסור "דבר דבר" אין כאן, שהרי זה צורך מצווה, וגם נראה כשלוחו אין כאן שהרי עושה את המלאכה אחרי השבת.

'שולחן ערוך' (סימן רסג יז) כתב שישראל שקיבל את השבת מותר לו לומר לישראל שעדיין לא קיבל את השבת שיעשה מלאכה למענו. וקשה הרי צריך לאסור זאת, דלא גרע מאמירה לעכו"ם, ויש כאן גם איסור של "דבר דבר", שהרי קיבל כבר את השבת, וגם נראה כשלוחו.

יש ליישב זאת כך. בעל 'משנה ברורה' (רסא יח) כתב: "די לנו במה שע"י קבלה נשבות בעצמנו ממלאכה", ולא גזרו איסור אמירה מטעם שנראה כשלוחו. ולכאורה קשה שהרי יש גם איסור של "דבר דבר", וא"כ איך הותרה האמירה לאותו אדם שקיבל שבת. ושמעתי יישוב העניין לפי דברי 'באר היטב' (רסג כב): "שהרי אי בעי לא מקבל שבת, וכל מקום שיש לו התר לא נאסרה האמירה כמו שכתב בסימן ש"ט סעיף ח. והוא מנמק, דמותר לומר בשבת מחר נלך למקום פלוני (הנמצא מחוץ לתחום שבת), וכיון שאפשר ללכת בשבת ע"י בורגנין, אין איסור אמירה, ואף שלא העמיד סוכות שומרים, ואין לו אפשרות ללכת בשבת מחוץ לתחום, אך מאחר שאילו העמיד סוכות היה יכול ללכת חוץ לתחום, גם עתה מותר לומר שייך מחר חוץ לתחום. כך גם אצלנו, כיון שאם לא היה מקבל שבת, היה מותר לומר לישראל שיעשה עבורו מלאכה, אז גם עכשיו מותר, אף שקיבל שבת, ואין איסור של "דבר דבר".

אחרונים כתבו שלפי היסודות¹ הגיח חתם סופר, שבשבת נאסר רק טורח גופו, מתיישבת שאלת 'נימוקי יוסף' (ב"ק, פרק ב). 'נימוקי יוסף' הקשה למ"ד אשו משום חציו, כיצד מותר להדליק נר לשבת, הרי נחשב כמדליק אש בשבת. לפי דברי חתם סופר לא קשה, שהרי גופו נח, ומה איכפת לך שנחשב כאילו מדליק בשבת.

בעל 'דברי יחזקאל' (סימן נז) מיישב לפי אותה דרך שבה הסביר חתם סופר את דברי הטור (סימן שג) שכתב "עשה שליח לשחוט לו בשבת, והשליח שחט בשבת, כתב הרמב"ם שהוא חייב", היינו שהגנב חייב תשלומי ד' וה' בעל 'משנה למלך' (הלכות גניבה, פרק ג) הקשה, דגוי דריכה הכתוב שליח לדבר עבירה גבי טביחה, זה רק בתנאי שלא יתערב בו איסור אחר, וכאן כיוון שעשה הגנב שליח לשחוט בשבת, לגבי איסור שבת אין שליח לדבר עבירה, א"כ בטלה כל השליחות, ואין המשלת, דהיינו הגנב, חייב בתשלומי ד' וה' כמו שכתב הרמב"ם (הלכות מעילה, פרק ז, הלכה ב): "שלא יתערב בה איסור אחר". לפי דברי חתם סופר מיושב הדבר היטב. על הטביחה שהייתה בשבת אין כלל שליחות, שהרי גופו נח, והא דאמרינן שאם מעורב איסור אחר בטלה כל השליחות, מדובר באיסור נוסף של עבירה ששייך בה שליחות, אלא שאין שליח לדבר עבירה לכן בטלה כל השליחות, אף שליחות של טביחה, מה שאין כן כאשר האיסור הנוסף היה איסור שבת, שבו הרי לא שייך כלל שליחות, שהרי גופו נח, בכגון זה שליחות הטביחה לא בטלה, וחייב הגנב בתשלומי ד' וה'.